

Türkçe Hukuk Yazınında Kişisel Verilerin Korunması Üzerine Bir Araştırma (2000-2020)

Oğuzhan, Yeşiltuna

Galatasaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Tezli Yüksek Lisans Programı Öğrencisi, Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Genel Kamu Hukuku Anabilim Dalı Araştırma Görevlisi. İstanbul, Türkiye, oguzhan.yesiltuna@law.bau.edu.tr.

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3015-9720>.

ÖZ

Kişisel verilerin korunması, bilişim teknolojilerindeki gelişmelerle doğrudan ilişkisi nedeniyle dikkati üzerinde toplayan bir hukuk alanıdır. Buna koşut olarak Türkçe hukuk yazınında kişisel verilerin korunmasına ilişkin çalışmaların sayısı her geçen gün artmaktadır. Ancak bu yazının seyrini nicel verilere dayanarak saptayan kapsamlı bir çalışma bulunmamaktadır. Araştırmamızın amacı kişisel verilerin korunmasına gösterilen yazınsal ilginin yoğunlaştığı noktaların nicel verilerle gösterilmesidir. Bu kapsamda 2000-2020 yılları arasında konuyla ilgili yayınlanmış 471 çalışmanın literatür taraması sunulmaktadır. Seçilen veritabanlarında taranan çalışmalar listelenerek tür, tarih, disiplin ve konu bakımından sınıflandırılmıştır. Sınıflandırma sonuçları çözümlenerek kişisel verilerin korunmasında öne çıkan noktalar saptanmıştır. Araştırmanın çıktılarının Türkçe hukuk yazınındaki mevcut durumu ortaya koyarak alandaki bilgi yaratımına ve birikimine katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Bu doğrultuda kişisel verilerin korunması alanındaki yeni çalışmaların seyrinde belirleyici olabilecek gelişmelere ilişkin öngörülerde bulunmaktadır.

Anahtar Sözcükler: Kişisel verilerin korunması, Türkçe hukuk yazını, bilişim teknolojileri

A Research on Personal Data Protection in Turkish Legal Literature (2000-2020)

ABSTRACT

Personal data protection is a legal field that draws attention due to its direct relationship with developments in information technologies. Concordantly, the number of studies on personal data protection in Turkish legal literature is increasing day by day. However, there is no comprehensive research that depicts the course of this literature based on quantitative data. This article, therefore, aims to map the points where the literary interest is concentrated with such data. In this context, a literature review of 471 studies published on the subject between 2000 and 2020 is presented. The studies indexed in the selected databases are listed and classified in terms of genre, date, discipline, and subject. The classification results are analyzed and the prominent issues in personal data protection are determined. We are of the opinion that the outputs of the research will contribute to the creation and accumulation of knowledge in the field by revealing the current situation in the Turkish legal literature. In this regard, a number of developments that might potentially have an impact on future research in the personal data protection field are predicted.

Keywords: Personal data protection, Turkish legal literature, information technologies

Atıf Gösterme

Yeşiltuna, O., (2022). Türkçe Hukuk Yazınında Kişisel Verilerin Korunması Üzerine Bir Araştırma (2000-2020), *Kişisel Verileri Koruma Dergisi*. 4(1), 25-37.

GİRİŞ

Samuel D. Warren ve Louis Brandeis, “Özel Yaşamın Gizliliği (*The Right to Privacy*)” başlıklı makalelerinde bazı “*yeni buluşlar ve iş yöntemleri*” ile “*çeşitli mekanik aygıtlar*”ın bireyin özel yaşamının gizliliğine zarar verdiğine işaret eder (Warren-Brandeis 1890: 195). Yazarların bu zararı önlemeye ve bireyi korumaya yönelik yanıtı “*yalnız bırakılma hakkı*” olarak da adlandırdıkları hak alanını kuramsallaştırmaktır. Çalışmanın *Harvard Law Review*’da yayınlandığı zamanın teknolojileri ile içinde yaşadığımız dönemin bilişim teknolojileri arasında ortak bir yön vardır: Veri işleme etkinliği. Bununla birlikte atomlardan bitlere doğru gerçekleşen “*geri dönülemez ve durdurulamaz*” değişim, ikincisinin yarattığı etkinin görece daha derinden hissedilmesine yol açar (Negroponte 1995: 4). Bu ise bilişim teknolojilerinin yıkıcı olabilecek risklerine yönelik politikaların geliştirilmesini, ilkelerin ve standartların belirlenmesini gerekli kılar.

Bu risklere verilen hukuksal bir yanıt olarak değerlendirilebilecek kişisel verilerin korunması, temel olarak, belirli türdeki verilerin işlenmesine ilişkin usul ve esasları düzenleyerek bireylerin ilgili kişi olarak sahip oldukları çıkarları ve hakları korumayı amaçlar (Bygrave 2014: 1). Bilişim teknolojileriyle doğrudan ilişkisi kişisel verilerin korunmasına iki önemli özellik kazandırır. Bunlardan ilki alanın geniş kapsamıdır. İnsan etkileşiminin ayrılmaz bir parçası olan veri işleme etkinlikleri, bilişim teknolojilerinin artan oranda kullanımıyla, daha hızlı, daha yoğun ve daha yaygın bir biçimde gerçekleşmektedir. Bu, kişisel verilerin korunması hukukunun farklı aktörler (bireyler, şirketler, devlet vb.) tarafından farklı başlıklarda (ceza, idare, iş, ticaret, sağlık vb.) gerçekleştirilen farklı işleme etkinliklerini (kaydetme, saklama, aktarma, silme, yok etme vb.) düzenlemesini gerektirir. Diğer sonuç ise alanın dinamikliğidir. Bilişim teknolojilerindeki hızlı gelişim seyrinin yarattığı zorluklar ve belirsizlikler, mevcut düzenlemelerin yorumlanması veya yeni kuralların oluşturulması ihtiyacını doğurur. Bununla bağlantılı olarak kişisel verilerin korunması hukuku, sürekli gelişen ve ilerleyen bir alandır.

Kişisel verilerin korunmasının gelişiminin ve ilerlemesinin izlerini tarihsel olarak sürmek olanaklıdır. İlk kez 1970’te Almanya’nın Hessen Eyaleti’nde hüküm altına alınan ve takiben 1973’te İsviçre’de ilk ulusal düzenlemeye kavuşan alan, 2021 yılı sonu itibarıyla 145 devlette hukuksal metne konudur (Küzeci 2020: 118, Greenleaf 2021). Birleşmiş Milletler (“BM”), Avrupa Birliği (“AB”), Avrupa Konseyi (“AK”), Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (“OECD”), Asya Pasifik Ekonomik İşbirliği Forumu (“APEC”), Batı Afrika Devletleri Ekonomik Topluluğu (“ECOWAS”) bünyesinde kişisel verilerin korunmasıyla ilgili kurallar mevcuttur. 2016’da kabul edilen, 95/46/EC sayılı Veri Koruma Yönergesi’ni ilga ederek 2018’de yürürlüğe giren ve AB düzeyinde kişisel verilerin korunması rejimini belirleyen Genel Veri Koruma Tüzüğü (“GVKT”) alanın seyrinin dönüm noktalarındandır. Keza konuya ilişkin tek bağlayıcı uluslararası sözleşme olan 1981 tarihli AK Kişisel Verilerin Korunması Sözleşmesi’ni (“108 sayılı Sözleşme”) yenileme çalışmaları da alanın gelişimi ve ilerlemesi kapsamında anılabilecek bir diğer önemli adımdır.

Kişisel verilerin korunması, dünyadaki genel eğilim ile uyumlu olarak, Türkiye’de de önemi artan bir alandır. Nitekim 2010’daki Anayasa değişiklikleri kapsamında kişisel verilerin korunması anayasal bir hak haline gelmiştir (m. 20/3). Keza Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (“AİHS”) ile 108 sayılı Sözleşme, Anayasa’nın m. 90/son hükmü gereğince iç hukukun parçasıdır. Bilindiği üzere AİHS hükümlerinin içeriğini yorumlayan Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (“AİHM”), kişisel verilerin korunmasını özel hayata ve aile hayatına saygı hakkını düzenleyen 8. madde kapsamında görmektedir (bkz. European Court of Human Rights 2021). Konuya hasredilmiş çerçevede düzenleme olan 6698 sayılı Kişisel Verilerin Korunması Kanunu (“Kanun” veya “KVKK”) ise 7 Nisan 2016’da Resmî Gazete’de yayınlanmış ve 7 Ekim 2016’da tüm hükümleriyle yürürlüğe girmiştir. Kanun’un 19. maddesi ile Kişisel Verileri Koruma Kurumu’nun (“Kurum”) kuruluşu öngörülmüş ve Kurum’un karar organı olan Kişisel Verileri Koruma Kurulu (“Kurul”) 2017 yılında çalışmalarına başlamıştır.

Öte yandan Kanun öncesinde de alanla ilgili çeşitli düzenlemeler yürürlükteydi: 2004 tarihli 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu’nda (“TCK”) kişisel verilerin hukuka aykırı işlenmesine ilişkin suçlar yaptırma bağlanmış (m. 135-140); 2011 tarihli 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu’nda (“TBK”) işçinin kişisel

verilerinin korunmasına ilişkin özel bir hüküm (m. 419) düzenlenmiştir. Ayrıca mevzuatta kişisel verilerin korunmasına doğrudan atıf yapan veya kişisel verilerin korunmasıyla dolaylı olarak ilişkilendirilebilecek çeşitli hükümler mevcuttur (Bazı örnekler için bkz. Küzeci 2020: 446-477).

Alanın dinamikliği ve geniş kapsamlılığı yazınsal üretimi etkilemektedir. Yukarıda anılan gelişmelerle bağlantılı olarak, kişisel verilerin korunması, artık az sayıda hukukçunun çalıştığı niş bir konu değildir (Bygrave 2014: v). Örneğin özel yaşamın gizliliği ve veri koruması üzerine hazırlanan erken tarihli bir uluslararası bibliyografya çalışması alana ilişkin iki bine yakın eseri içerir (bkz. Flaherty 1984). Dünya genelinde alana gösterilen akademik ilginin artışı güncel bazı verilerle somutlaştırmak da mümkündür. Akademik çalışmaların tarandığı başlıca veritabanlarından olan Social Science Research Network'te (Sosyal Bilimler Araştırma Ağı, "SSRN") tüm zamanların en çok okunan üç hukukçusundan ikisi, yüz hukukçusundan on sekizi veri koruması alanında çalışmaktadır (SSRN 2022a). Bu yüzdenin zamanla daha da artacağı öngörülebilir. Nitekim aynı arama 2021 yılıyla sınırlı olarak yapıldığında en çok okunan yüz hukukçu içerisinde veri koruması çalışanların sayısı otuza ulaşmaktadır (SSRN 2022b). Keza veritabanının "Siber güvenlik, Veri Gizliliği, e-Keşif ve Politika (*Cybersecurity, Data Privacy & eDiscovery Law & Policy*)" başlığı altında 5580, "Bilgi Gizliliği Hukuku (*Information Privacy Law*)" başlığı altında ise 7134 çalışma mevcut olması artan ilginin bir diğer göstergesidir (SSRN 2022c).

Türkiye özelinde de –bilhassa Kanun'un yürürlüğe girmesinden itibaren– kişisel verilerin korunmasına yönelik yazınsal çalışmalarda artış gözlenmektedir. Bununla birlikte bu yazınsal artışı nicel olarak saptayan, çalışmaların bağlantılı oldukları disiplinleri ve sektörleri haritalayan ve kişisel verilerin korunması hukuku içinde yazınsal ilgi bakımından öne çıkan başlıkları ortaya koyan bir çalışma bulunmamaktadır. Bu konuda istisnai bir örnek Kaya ve Taştan'ın (2019) hazırladığı bibliyografya çalışmasıdır. Ancak anılan çalışma bir kaynakça seçkisi olduğundan eksikliğini andığımız tespitleri içermemektedir.

ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖZGÜN DEĞERİ

Araştırmanın temel amacı, kişisel verilerin korunması alanındaki Türkçe hukuk yazınına bütüncül olarak taramak ve ilişki olarak çözümlemek; bu kapsamda gelişen hukuksal kültür içindeki eğilimleri saptamaktır. Bu amaç gözetilerek yanıt aranan temel sorular şunlardır: (i) Kişisel verilerin korunmasına ilişkin çalışmalarda nasıl bir sayısal değişim gözlenmektedir? Bu çalışmaların tarihsel ve türsel dağılımı nasıldır? (ii) Kişisel verilerin korunmasına ilişkin çalışmalarda öne çıkan disiplinler nelerdir? (iii) Çalışmaların kişisel verilerin korunması hukukunda yoğunlaştığı konular nelerdir? Böylelikle alana yönelen çalışmaların tür, tarih, disiplin ve konu bakımından seyrinin nicel verilere dayanılarak gösterilmesi hedeflenmektedir. Yazınsal ilginin yoğunlaştığı noktaların belirlenmesinin alandaki bilgi yaratımına ve birikimine katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Dolayısıyla çalışmanın yazındaki boşluğu dolduracağı ve kişisel verilerin korunmasına ilgi duyan tüm araştırmacılara hitap edecek potansiyel bir başvuru kaynağı olacağı umulmaktadır.

ARAŞTIRMANIN KAPSAMI VE YÖNTEMİ

Araştırma kişisel verilerin korunması alanında 2000-2020 yılları arasında yapılan çalışmaları kapsar. Bu zaman aralığının belirlenmesinde iki etmen rol oynamıştır. Bunlardan ilki alanla ilgili eserlerin yeni yüzyılla birlikte görülmeye başlamasıdır. Gerçekten de 2000 yılı öncesinde Türkçe yazında konuyla dolaylı olarak ilişkilendirilebilecek çalışmalar mevcutsa da (örneğin bkz. Araslı 1979, Tezcan 1991, Şimşek 1999) doğrudan çalışmalar için 2000'li yılları beklemek gerekmiştir. 2020 yılının seçiminde ise araştırmanın yürütülmeye başlandığı yılda (2021) yayınlanmaya devam eden eserlerin çalışmanın verilerinin kesinliğini etkileyebileceği endişesi etkili olmuştur.

Çalışmaların türü bakımından Türkçe hukuk yazınına büyük ölçüde yansıtıldığı düşünülen telif eser (kitap), lisansüstü (yüksek lisans ve doktora) tezleri ile makaleler esas alınmıştır. Anılan çalışmaları saptamaya yönelik farklı veritabanları taranmıştır. Lisansüstü tezlerinin saptanmasında mevcut tek kaynak olan YÖK Ulusal Tez Merkezi (<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>) kullanılmıştır.

Makale ve kitap taramasına ilişkin olarak bir ön değerlendirme yapılmış ve akademik hukuk yayınları bakımından en kapsamlı sonucu vereceği düşünülen şu kaynaklar seçilmiştir:

- *Makale*: DergiPark Akademik (<https://dergipark.org.tr/tr/>), Jurix (<https://www.jurix.com.tr/>), Legal (<https://legal.com.tr/>) ve Lexpera (<https://www.lexpera.com.tr/>).
- *Kitap*: Adalet Yayınevi (<https://www.adaletyayinevi.com.tr/>), Beta Yayıncılık (<https://www.betayayincilik.com/>), Filiz Kitabevi (<https://www.filizkitavevi.com/>), Hukuk Market (<https://www.hukukmarket.com/>), Legal Yayıncılık (<https://legal.com.tr/>), On İki Levha Yayıncılık (<http://www.onikilevha.com.tr/>), Seçkin Yayıncılık (<https://www.seckin.com.tr/>), Turhan Kitabevi (<https://www.turhankitavevi.com.tr/>), Vedat Kitapçılık (<https://www.vedatkitapcilik.com/>), Yetkin Yayınları (<https://yetkin.com.tr/>).

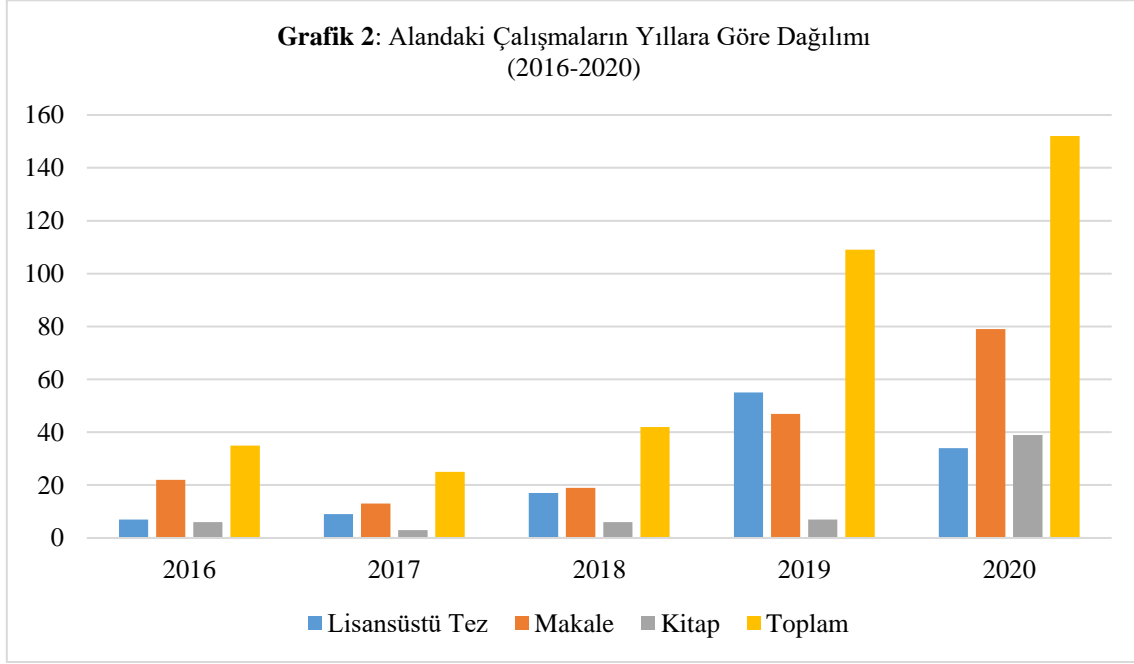
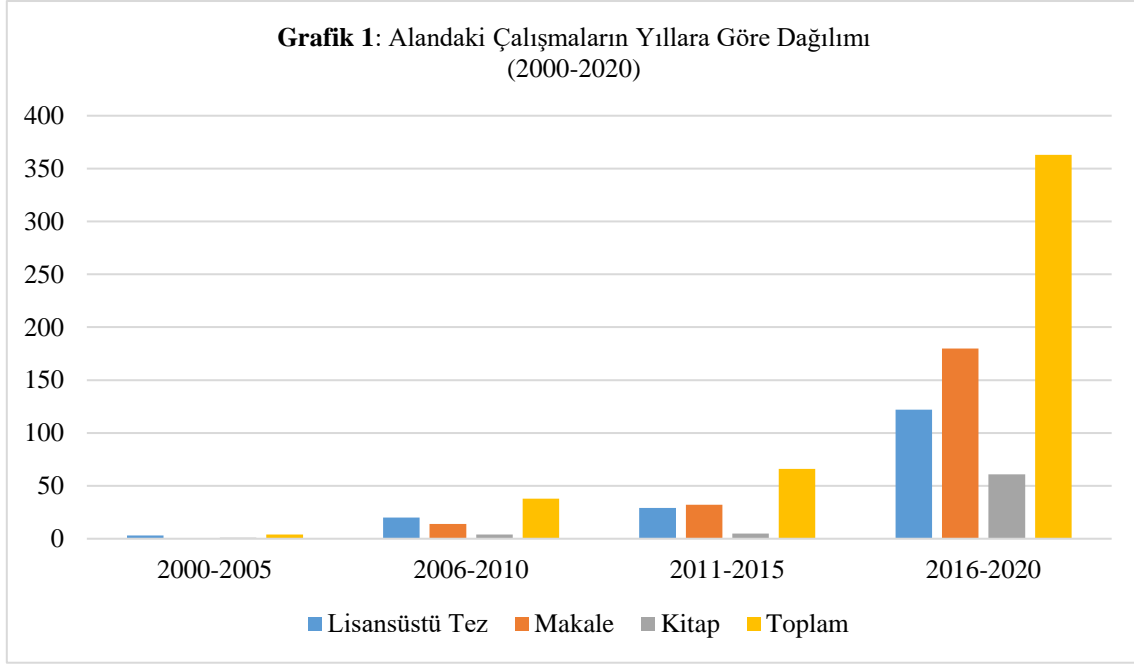
Belirtilen veritabanlarında yapılan aramalarda “kişisel veri”, “kişisel veriler”, “kişisel verilerin korunması” sözcükleri kullanılmıştır. Aramalar farklı tarihlerde yinelenerek sonuçların tutarlılığı teyit edilmiş ve tümü gözden geçirilerek tekrar eden (belirtmek gerekir ki yüksek lisans ve doktora tezlerinden üretilen kitapların ekseriyetinde çalışmanın genişletildiği ve/veya güncellendiği görüldüğünden, bu çalışmalar da sonuca dahil edilmiştir) veya ilgisiz çalışmalar elenmiştir. Bu nedenle, araştırma konusuyla doğrudan veya dolaylı olarak ilgili olmayan, öyle olmasına rağmen tez, makale veya kitap niteliği taşımayan ya da belirtilen veritabanlarında anahtar sözcüklerle ilişkilendirilmiş biçimde taranmayan eserler araştırmanın sınırları dışındadır. Uygulanan yöntem ile 174 tez, 226 makale ve 71 kitaptan oluşan geniş kapsamlı bir yazın listesi elde edilmiştir (KVKK Referans Listesi 2022).

ARAŞTIRMANIN BULGULARI

Yazın listesinde yer alan çalışmalar yanıt aranan sorulara uygun olarak sınıflandırılmıştır. Bu sınıflandırma sonucunda Türkçe hukuk yazınında kişisel veriler korunmasına ilişkin tür, tarih, disiplin ve konu bakımından bazı bulgulara ulaşılmıştır.

Çalışmaların Türü ve Tarihine İlişkin Bulgular

Listelenen çalışmaların 2000-2005, 2006-2010, 2011-2015 ile 2016-2020 yıllarına ve çalışmaların türlerine göre dağılımı Grafik 1’de gösterilmektedir. Önceki zaman aralıklarına kıyasla belirgin bir artışın olduğu 2016-2020 aralığının alt kırılımına ayrıca Grafik 2’de yer verilmektedir.

Bu kapsamda çalışmaların türü ve tarihine ilişkin vurgulamak istediğimiz bulgular şöyle sıralanabilir:

- 2000-2020 yılları arasında kişisel verilerin korunmasına ilişkin çalışmaların sayısında ivmeli bir artış olmuştur. 2000-2005 yılları arasında 4 olan toplam çalışma sayısı, takip eden zaman aralıklarında sırasıyla 38, 66 ve 363'tür. Toplamda görülen artış her çalışma türü özelinde de söz konusudur.
- 2016-2020 yıllarını kapsayan zaman diliminin alt kırılımına bakıldığında 2017 yılında konuya ilişkin kitap ve makaleler ile toplam çalışma sayısında bir önceki yıla kıyasla bir azalma olduğu görülmektedir. Bunda araştırmacıların Kanun'un yürürlüğe girmesini ve uygulamasını görmek istemeleri rol oynamış olabilir. Nitekim takip eden yıllarda toplam çalışma sayısındaki belirgin artış sürmektedir.

- 2000-2005 yılları arasında tamamlanan lisansüstü tez sayısı 3 iken, takip eden beş yıllık zaman dilimlerinde sırasıyla 20, 29 ve 122'dir. Artış eğilimi hem doktora hem de yüksek lisans tezleri için söz konusudur. Bununla birlikte lisansüstü çalışmaların büyük çoğunluğunu tahmin edilebileceği üzere yüksek lisans tezleri oluşturmaktadır (%83,3).
- 2020 yılındaki tez çalışmaları bakımından bir önceki yıla kıyasla bir düşüş olduğu göze çarpmaktadır. Kanımızca bu sayının görece düşüklüğünün nedeni 2019 yılının kişisel verilerin korunmasına odaklanan lisansüstü çalışmalar bakımından bir zirve noktası olması veya kişisel verilerin korunmasına gösterilen lisansüstü ilginin azalmaya başlaması değildir. Bu düşüşte COVID-19 salgınının lisansüstü araştırmaları mekansal ve ruhsal olarak sınırlandırması (Burrige vd. 2020), akademik etkinliklerin yürütülmesinde bazı ertelemeleri ve aksamaları tetiklemesinin etkili olduğu kanısındayız. Bu düşüşün kalıcı olup olmayacağını kesin bir biçimde söylemek ilerleyen yılların verilerini saptamadan mümkün değildir.
- Lisansüstü çalışmalar aynı zamanda kişisel verilerin korunmasına ilişkin basılı kitaplara önemli bir temel oluşturmaktadır. 2000-2020 yılları arasındaki toplam 71 eserin 37'si yazarların yüksek lisans veya doktora tezlerine dayanmaktadır. Kitapların ekseriyetinde çalışma genişletilmiş veya güncellenmiştir.
- 2000-2005 ve 2006-2010 yılları arasında sayısal olarak en çok üretimin olduğu tür lisansüstü tez çalışmaları iken 2010 sonrasında makale baskın tür haline gelmiştir. Öyle ki 2000-2005 yılları arasında kişisel verilerin korunması ile doğrudan ilişkili yayınlanmış makale bulunmazken yalnızca 2016-2020 yılları arasında 180 makale yayınlanmıştır. Toplam 226 makalenin ağırlıklı olarak hukuk fakültelerine, barolara, yargı organlarına veya yayınevlerine ait dergilerde yayınlandığı görülmektedir. Bununla birlikte Kurum tarafından 2019'da çıkarılmaya başlanan *Kişisel Verileri Koruma Dergisi*, kısa sürede alandaki araştırma makalelerine yer sağlayan birincil kaynak olmuştur. 2019-2020 yılları arasındaki makalelerin %15'i *Kişisel Verileri Koruma Dergisi*'nde yayınlanmıştır. Bu, aynı zamanda 2000-2020 arasındaki makalelerin %8,4'üne karşılık gelmektedir.

Çalışmaların Bağlantılı Oldukları Disiplinlere İlişkin Bulgular

Hukuk disiplinlerine ilişkin hesaplamaya mevzuat derlemeleri (örneğin bkz. Dülger 2020), kendi başına bir bütün oluşturan monografi niteliğindeki eserler (örneğin bkz. Kuzeci 2020), farklı disiplinlere ilişkin bölümler içeren editörlü kitaplar (örneğin bkz. Keser Berber-Bilgili 2020) ve belirlenen disiplinlerle doğrudan ilişkilendirilemeyen çalışmalar dahil edilmemiştir. Bununla birlikte belirlenen disiplinlerin birden fazlasıyla ilişkilendirilen çalışmalar ilişkilendirildiği her disiplin için hesaplamaya dahil edilmiştir. Örneğin "Tıp Alanında Kişisel Verilerin Açıklanması Suçu" (Yılmaz 2016), hem Sağlık hem de Ceza ve Ceza Muhakemesi Hukuku başlıklarıyla ilişkili olarak değerlendirilmiştir. Buna göre Türkçe hukuk yazınında kişisel verilerin korunmasına ilişkin 330 çalışmanın ilişkili oldukları disiplinlerin yüzdelik dağılımı aşağıdaki gibidir:

Tablo 1

Listelenen Çalışmaların Bağlantılı Oldukları Disiplinlerin Yüzdesel Dağılımı

Disiplin	Yüzdelik Dilim
Ceza ve Ceza Muhakemesi Hukuku	%31,2
Medeni Hukuk, Borçlar Hukuku ve Medeni Usul Hukuku	%20,9
İdare Hukuku	%16,6
Ticaret Hukuku	%13,6
Sağlık	%12,7

Elektronik Haberleşme (İnternet ve Sosyal Medya dahil)	% 11,8
İş Hukuku	% 11,5
Anayasa Hukuku	% 5,1

Bu kapsamda çalışmaların bağlantılı oldukları disiplinlere ilişkin vurgulamak istediğimiz bulgular şöyle sıralanabilir:

- Ceza ve ceza muhakemesi hukuku kişisel verilerin korunmasına ilişkin çalışmaların bağlantılı olduğu disiplinlerin başında gelmektedir. Bunda konuyla ilgili TCK hükümlerinin (bkz. m. 132-140, 243-246 (özellikle m. 135-140)) Kanun'dan çok önce, 2004'te, mevzuatımıza girmesi etkili olabilir. Nitekim kişisel verilere ilişkin ceza düzenlemelerinin yürürlükte olması, buna karşın örneğin "kişisel veri" kavramının tanımının eksikliği (Ketizmen 2006: 285) gibi belirsizliklere ilişkin tartışmalar konu hakkındaki erken yazınsal üretimi etkilemiştir.
- Listelenen çalışmaların yoğunlaştığı bir diğer başlık medeni hukuk, borçlar hukuku ve medeni usul hukukudur. Özellikle kişisel verilerin hukuksal niteliğine ve kişilik hakkının bir parçası olarak korunmasına ilişkin tartışmalar erken tarihli çalışmalardan itibaren pek çok kez ele alınmıştır (örneğin bkz. Başalp 2004, Aksoy 2010). Keza kişisel verilere ilişkin yükümlülüklerin ihlalden doğan özel hukuk sorumluluğu da bilhassa yakın tarihli çalışmalarda öne çıkmaktadır (sözleşme sorumluluğu bakımından bir inceleme için bkz. Taştan 2017).
- Medeni hukukla ilgili olarak dikkat çeken bir diğer nokta, temel odağı çocukların kişisel verilerinin korunması olan çalışmaların azlığıdır. Konu KVKK'da düzenlenmemişse de örneğin GVKT çocuğun rızasına ilişkin açık düzenleme içermektedir (m. 8). Hukumuzda benzer bir düzenlemeye veya etkin koruma sağlamaya yönelik alternatif mekanizmalara ihtiyaç duyulup duyulmadığı, yasal temsilcinin vereceği rızanın veri işleme etkinliğini hukuka uygun hale getirmesinin sınırları gibi konuların Türkçe hukuk yazınında henüz hak ettiği ilgiyi görmediği söylenebilir (güncel bir istisna için bkz. Kocagöz Özcan 2020).
- İdare hukukuyla bağlantılı çalışmalarda öne çıkan belirli bir başlık bulunmamaktadır. Bununla birlikte bilgi edinme hakkı, idarenin sorumluluğu, güvenlik soruşturmaları, vergi mahremiyeti, memurlar ve diğer kamu görevlilerinin kişisel verilerinin korunması, idari kolluk faaliyetleri, idari para cezaları ile Kurum'un bağımsızlığı ve yapısı incelenmiş konular arasındadır.
- Ticaret hukukuyla bağlantılı çalışmalarda ticari elektronik iletiler, ticari sır, ticaret şirketlerinin uyum süreçleri, elektronik çek, bankacılık ve sigortacılık sektörlerindeki işlemler ile blokzinciri ele alınmıştır.
- Kişisel verilerin korunmasına ilişkin çalışmaların azımsanamayacak bir kısmı ise (%36) veri işleme etkinliklerinin sağlık sektörü, iş yaşamı ve elektronik haberleşme alanı üzerindeki yansımalarıyla bağlantılıdır. KVKK'nın bu kollardaki uygulamalar ve hukuksal ilişkiler çerçevesinde değerlendirilmesi bu çalışmaların ortak amacıdır (örneğin bkz. Küzeci-Kılıç 2019).

Çalışmaların Odaklandıkları Konulara İlişkin Bulgular

Disiplinsel seyre benzer olarak konusal seyre ilişkin hesaplamaya da monografiler, editörlü kitaplar ve belirlenen başlıklarla doğrudan ilişkilendirilemeyen çalışmalar dahil edilmemiştir. Bununla birlikte belirlenen konuların birden fazlasıyla ilişkilendirilen çalışmalar ilişkilendirildiği her konu için hesaplamaya dahil edilmiştir. Örneğin "Veri Sorumlularının Aydınlatma Yükümlülüğü -Avrupa Birliği ve Türk Hukukunda-" (Aşıkoğlu 2019), hem Veri Sorumlusu ve Veri İşleyen hem de Kişisel Verilerin

Korunması Hukukunun Uluslararası Kaynakları başlığıyla ilişkili olarak değerlendirilmiştir. Buna göre Türkçe hukuk yazınında kişisel verilerin korunmasına ilişkin 364 çalışmanın odaklandıkları konuların yüzdelik dağılımı aşağıdaki gibidir:

Tablo 2

Listelenen Çalışmaların Odaklandıkları Konuların Yüzdesel Dağılımı

Konu	Yüzdelik Dilim
Kişisel Verilerin Korunması Hukukunun Uluslararası Kaynakları	%26,3
Suçlar ve Kabahatler	%25,8
Özel Nitelikli Kişisel Veriler	%15,3
Kişisel Verilerin Korunması Hakkı	%12,3
Genel İlkeler ve Kişisel Verilerin İşlenme Şartları	%7,9
Uygulamayı Konu Edinen Çalışmalar ve Mevzuat Derlemeleri	%4,1
Veri Sorumlusu ve Veri İşleyen	%3,8
Türk Yüksek Yargı Organlarının Kararları	%3
Veri Güvenliği	%2,7
Kişisel Verileri Koruma Kurumu & Kişisel Verileri Koruma Kurulu	%2,1
Silme, Yok Etme, Anonim Hale Getirme	%1,6
Veri Aktarımı	%1,3
Kişisel Veri Kavramı	%0,8
Veri Sorumluları Sicili & VERBİS	%0,8
Bağlantılı Bazı Kavramlar ve Teknolojiler (<i>Unutulma Hakkı, Gözetim, Sayısal (Dijital) Miras, Büyük Veri, Hesap Verilebilirlik, Blokzincir, Yapay Zeka, Nesnelerin İnterneti, Yıkıcı Teknolojiler, Sosyal Robotlar, Sürücüsüz Araçlar, Bulut Bilişim, Çerezler, Algoritmalar</i>)	%19,7

Bu kapsamda çalışmaların bağlantılı oldukları konulara ilişkin vurgulamak istediğimiz bulgular şöyle sıralanabilir:

- Listelenen çalışmaların yarısından çoğu (%52,1) şu konulardan en az birini incelemektedir: Alanın uluslararası kaynakları ile suçlar ve kabahatler.
- Uluslararası kaynaklar bakımından iki kaynak öne çıkmaktadır: Genel Veri Koruma Tüzüğü ile Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi içtihadı. Kişisel verilerin korunması hukukunun kaynaklarına odaklanan 96 çalışmadan 39'u GVKT'ye, 17'si AİHM içtihadına ilişkindir. GVKT'nin önceli olan 95/46/EC sayılı Veri Koruma Yönergesi ve AB Adalet Divanı ("ABAD") kararlarına dair çalışmalar da göz önüne alındığında, AB veri koruma hukukunun Türkçe yazında yakından takip edildiğini söylemek mümkündür. Karşılaştırmalı çalışmalara konu olan ülkeler ise İngiltere, Fransa, Almanya ve İsviçre'dir. 108 sayılı Sözleşme gibi konuyla doğrudan ilgili başka düzenlemeler olmasına karşın AK bağlamında tüm dikkatin AİHM içtihadına yöneldiği söylenebilir. Bu bahsi kapatmadan işaret etmek istediğimiz bir husus, Avrupa dışı ulusal veya uluslararası düzenlemelere ilişkin doğrudan çalışmaların eksikliğidir. OECD, APEC ve

ECOWAS bünyesinde veya bunlara üye ülkelerdeki düzenlemelere ilişkin karşılaştırmalı çalışmalar kanımızca yazını zenginleştirecektir.

- Kanun’da yer alan düzenlemelerin ihlaline ilişkin cezai yaptırımlar, listelenen çalışmaların ağırlıklı olarak odaklandığı diğer konudur. Ceza hukukunun çalışmaların bağlantılı oldukları disiplinler arasında birinci olduğu anımsandığında suçlar ve kabahatlerin odaklanılan konular arasında üst sıralarda yer alması şaşırtıcı değildir. Bu kapsamda en çok incelenen TCK’nın 135, 136, 137 ve 138. maddeleridir. Bunda KVKK’nın “Suçlar” başlıklı 17. maddesinde TCK’nın anılan hükümlerine doğrudan atfı etkili olmuştur. Ancak benzer bir durum “Kabahatler” başlıklı 18. madde açısından söz konusu değildir. Kabahatlere gösterilen yazınsal ilgi suçlara kıyasla sınırlıdır (bu konuda istisnai örnek olarak bkz. Kangal 2019, Ketizmen-Kart 2019).
- Hukuka aykırı işlenmesi durumunda ilgili kişinin mağdur olma riskinin daha yüksek olduğu düşünülen hassas kişisel veriler, pek çok ulusal ve uluslararası düzenlemede olduğu gibi, KVKK’da da özel bir hükümle düzenlenmiştir (m. 6). Yazındaki çalışmaların özel nitelikli kişisel verileri çoğunlukla bu hükümle – hatta hükmün kişisel sağlık verilerine ilişkin kısmıyla – sınırlı olarak ele aldıkları söylenebilir. Bu kapsamdaki 56 çalışmanın 31’i kişisel sağlık verilerine, 11’i genetik verilere, 6’sı biyometrik verilere, 1’i ceza mahkumiyeti ve güvenlik tedbirlerine ilişkin verilere odaklanmaktadır. Kalan çalışmaların ana odağı ise bir bütün olarak özel nitelikli kişisel verilerdir.
- Yüksek yargı organlarına odaklanan çalışmalardan 5’i Anayasa Mahkemesi, 3’ü Yargıtay, 2’si Danıştay kararlarını ele almaktadır; 1 çalışma ise üç organın kararlarını birlikte değerlendirmektedir. Bu dağılım ilerleyen dönemde yüksek yargı organlarının kararlarının artmasına ve yarattığı etkiye bağlı olarak değişim gösterebilir.
- Ana odağı veri güvenliği, Kurum ve Kurul veya veri aktarımı olan çalışmaların seyrekliği dikkat çekicidir (Üç başlığa ilişkin çalışmaların sayısı sırasıyla 10, 8, 5’dir). Veri güvenliği ve bağımsız veri koruma otoritelerinin kişisel verilerin etkin korunmasında oynadığı rol düşünüldüğünde bu iki konunun Türkçe hukuk yazınında henüz hak ettiği ilgiyi görmediği söylenebilir. Kurum’un bağımsızlığı daha önce tartışılmışsa da (bkz. Tansuğ 2018) örneğin bütüncül olarak Kurul kararlarını çözümleyen bir çalışma bulunmamaktadır. Benzer biçimde veri aktarımı başlığı da yalnızca yolcu isim kayıtlarının terörle mücadele kapsamında yurt dışına aktarımı özelinde (bkz. Gültekin Várkonyi 2017), AB hukuku (bkz. Arslan 2010) ve uluslararası hukuk boyutuyla (bkz. Akçalı Gür 2019) odak konu olarak incelenmiştir. Uluslararası veri akışının kaçınılmazlığı, aktarımın tabi olacağı yeni kurallar ve Türkiye’deki uygulama, kanımızca ilerleyen dönemde konunun daha çok ele alınmasını gerektirecektir.
- Çalışmaların odaklandıkları konulara ilişkin çarpıcı bir nokta “Bağlantılı Bazı Kavramlar ve Teknolojiler” başlığı altında yer verilen unutulma hakkı ve sayısal (dijital) miras konularına gösterilen ilgidir. Nitekim Tablo-2’deki diğer konulara kıyasla dar kapsamlı olduğunu söyleyebileceğimiz bu iki kavrama odaklanan çalışmaların dağılımı sırasıyla %7,96 ve %1,64’dür.
- Bireye kendisiyle ilgili başkaları tarafından erişilmesini istemediği bilgilerin İnternet ortamından kaldırılması konusunda kontrol imkanı veren unutulma hakkı (Susi 2020: 288), ABAD’ın 13 Mayıs 2014 tarihli *Google* kararı ve GVKT’nin özel düzenlemesi sonrası (m. 17) yoğun bir biçimde tartışılmıştır. Türkçe yazındaki ilgide ise ABAD kararına da atıf yapan *N.B.B.* başvurusu belirleyici olmuştur (2013/5653). Anayasa Mahkemesi kararı öncesinde konuyla ilgili sınırlı tartışmalar mevcuttur (bkz. Gülen 2012, Laçın 2014) ve karar sonrasında unutulma hakkına gösterilen ilginin yoğunlaşacağı beklenmektedir (Küzeci 2020: 255, dn.107). Konuya odaklanan 29 çalışmadan 27’sinin *N.B.B.* kararı sonrası yayınlandığı düşünüldüğünde bu beklentinin gerçekleştiği açıktır. Kurul’un bireylerin ismiyle arama motorlarında yapılan aramalarda çıkan sonuçların indeksten çıkarılmasına yönelik taleplerle ilgili 2020/481 sayılı

kararı ve 5651 sayılı Kanun'a eklenen düzenleme (m. 9/10) göz önüne alındığında unutulma hakkının yakın gelecekte de güncelliğini koruyacağı söylenebilir.

- Mirasbırakanın ölümü durumunda sayısal bilgi ve belgelerin mirasçılara intikal edip etmeyeceğine ilişkin tartışmaları içeren sayısal miras kavramı ise Alman Federal Mahkemesi'nin kararı sonrasında tartışılmaya başlanmıştır (İleri 2020). Karar, ölen kişinin Facebook şifresinin mirasçılara verilir verilemeyeceğine ilişkindir. Benzer durumların Türkiye'de de dava konusu olmaya başlaması (Antalya Bölge Adliye Mahkemesi 2021), Türk hukukunda konuyla ilgili açık bir hükmün bulunmaması ve olası bir düzenlemenin getirilmesinin ve uygulanmasının yaratacağı yeni soru işaretleri düşünüldüğünde yazındaki sayısal miras tartışmalarının süreceğini söylemek mümkündür (İnce Akman 2018: 529).
- Gözetim, Büyük Veri, Hesap Verilebilirlik, Blokzincir, Yapay Zeka, Nesnelerin İnterneti, Yıkıcı Teknolojiler, Sosyal Robotlar, Sürücüsüz Araçlar, Bulut Bilişim, Çerezler ve Algoritmalar gibi kişisel verilerin korunmasıyla bağlantılı kavram ve teknolojilere toplam 38 çalışmada odaklanılmıştır. 2000-2020 arasında sınırlı da olsa tartışılan bu konuların gelecek dönemde daha çok ele alınacağı beklenebilir.

YENİ ÇALIŞMALAR BEKLERKEN BAZI ÖNGÖRÜLER

Kişisel verilerin korunmasıyla ilgili düzenlemelere ilişkin ulusal ve uluslararası düzeydeki mevcut ve olası gelişmeler, yeni çalışmalar hakkında öngörülerde bulunurken başvurulabilecek önemli bir kaynaktır. 2021 itibarıyla Türkiye'de kişisel verilerin korunmasında yazınsal bakımdan da belirleyici olacak birtakım yenilikler gündeme gelebilir.

Bunlardan ilki şüphesiz Kanun'a ilişkin değişiklik planıdır. Nitekim Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı'nın 11. Kalkınma Planı'nda (2019-2023), "kişisel verilerin korunmasına ilişkin düzenlemeler[ın] teknolojinin getirdiği yenilikler ve uluslararası platformlarda benimsenen yeni yaklaşımlar doğrultusunda güncellenece[ği], bu alanda teknolojik gelişme[nin] teşvik edilece[ği]"; "6698 sayılı Kişisel Verilerin Korunması Kanunu'[nun] AB'nin Genel Veri Koruma Tüzüğü dikkate alınarak güncellenece[ği]" ve "Mahremiyet artırıcı teknolojilerin geliştirilmesi[nin] ve kullanımı[nın] desteklenece[ği]" belirtilmiştir (Kalkınma Planı 2019: par. 479). Ayrıca kişisel verilerin korunması reformu, Mart 2021'de açıklanan Adalet Bakanlığı İnsan Hakları Eylem Planı'nın hedefleri arasında da yer almaktadır. Buna göre, KVKK AB standartlarına uygun olarak yenilenecek ve Kişisel Verileri Koruma Kurumu'nun etkinliği arttırılacaktır (Eylem Planı 2021: Hedef 1.2-6.7). Bunun gerçekleşmesi halinde konuyla ilgili yeni çalışmalarda ana odağın yapılan değişiklikler olacağı, AB yaklaşımının izleneceğine ilişkin vurgu düşünüldüğünde ise GVKT'nin Türkçe yazında başvurulmuş temel uluslararası kaynak olmayı sürdüreceği söylenebilir. Bu noktada belirtmek gerekir ki AB veri koruma reformu kapsamında GVKT ile birlikte kabul edilen bir başka düzenleme olan 2016/680 sayılı Yönerge, Türkçe yazında çok az yankı bulmuştur (bkz. Bostancı Bozbayındır 2018, Dülger-Özkan 2020). AB müktesebatıyla uyumluluk kapsamında iç hukukumuzda kolluk ve ceza yargılamalarında kişisel verilerin korunmasına ilişkin yeni bir adımın atılması, bu konudaki tartışmaları canlandırabilir.

Öte yandan 108 sayılı Sözleşme'yi yenileme çalışmalarının verimi olan Sözleşme 108+, 10 Ekim 2018'de imzaya açılmıştır. Avrupa Konseyi üyesi devletlerin çoğunluğunun aksine Türkiye henüz metni imzalamamışsa da bu konuda yaşanacak bir gelişme Sözleşme 108+'in getirdiği yenilikleri inceleyen çalışmaları arttıracaktır.

Yazınsal ilginin yöneleceğini öngörebileceğimiz bir diğer başlık Yapay Zeka uygulamalarıdır. Nitekim veri işleme etkinlikleri bu uygulamaların önemli bir parçasını oluşturur. Konu hakkında AB düzeyinde devam eden düzenleme çalışmalarının yanı sıra ülkemizde de "Ulusal Yapay Zeka Stratejisi 2021-2025" ("UYZS") belirlenmiştir. Türkiye Cumhuriyeti Dijital Dönüşüm Ofisi Başkanlığı ile Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı'nca hazırlanan metin "YZ alanı bağlamında kişisel verilerin korunması ve veri yönetişimi konusundaki mevzuatın uygulanmasına yönelik farkındalık düzeyi[nin] artırıl[masını]"

amaçlamaktadır (UYZS 2021: 72). Bununla bağlantılı olarak Kurum da Yapay Zeka alanında kişisel verilerin korunmasına ilişkin olarak geliştiricilere, üreticilere, servis sağlayıcılara ve karar alıcılara yönelik tavsiyelerini yayınlamıştır (KVKK 2021). Düzenleme anlamında birer başlangıç noktası olarak değerlendirilebilecek bu gibi gelişmelerin yoğunluğuna bağlı olarak, Yapay Zeka uygulamalarında kişisel verilerin korunması konusu unutulma hakkına gösterileni aratmayacak bir yazınsal ilgiyle yakın gelecekte karşılaşılabılır.

Yukarıda yer verilenlere ek olarak Anayasa Mahkemesi'nin bireysel başvuru kararları, ikincil düzenlemeler, Kurul'un yayınlamayı sürdürdüğü ilke kararları, kamuoyu duyuruları, tebliğler ve rehberler de yeni çalışmalarda belirleyici etkiye sahip olabilir.

Ayrıca vurgulamak gerekir ki bir süredir yaşamlarımızı derinden etkileyen COVID-19 salgını, bilişim teknolojilerinin ve kişisel verilerin korunması düzenlemelerinin varlığında tanıklık ettiğimiz ilk pandemidir. Bu olağanüstü hal, veri işleme etkinliklerini – yüksek olasılıkla kalıcı – yeni alanlara taşımıştır. Testlemeye ve kod sorgulamaya dayalı bulaş takibi, aşı pasaportları, sağlık hizmetlerinin ve eğitim faaliyetlerinin uzaktan gerçekleştirilmesi ve evden çalışmalarda işverenin gözetimi bunlardan akla ilk gelenlerdir. Salgın döneminde başlayan ya da yaygınlaşan bu uygulamaların ilerleyen zamanda yeni çalışmalara konu olması kaçınılmazdır.

SONUÇ

Kişisel verilerin korunmasına –dünyadaki genel eğilime koşut olarak – Türkçe hukuk yazınında da artan oranda ilgi gösterilmektedir. Bu ilgiyi nicel verilerle ortaya koymak mümkündür. Araştırmamız kapsamında uygulanan yöntem ile elde edilen 471 çalışma araştırmanın amaçları doğrultusunda sınıflandırılmış ve bu sınıflandırmaların çözümlenmesi ile çalışmaların türü, tarihi, disiplini ve konusu bakımından sonuçlara ulaşılmıştır.

2000-2020 arasında konuya ilişkin Türkçe makale, lisansüstü tez ve kitap çalışmalarının sayısında ivmeli ve belirgin bir artış yaşanmıştır. Özellikle Kanun sonrası yoğunlaşan bu artışın yavaşlayacağına veya duracağına ilişkin bir belirti bulunmamaktadır. Araştırmamızda listelenen çalışmalar – veri işleme etkinliklerinin geniş kapsamının bir sonucu olarak – başını ceza hukuku ile medeni hukukun çektiği bir dizi disiplinle bağlantılıdır. Genel Veri Koruma Tüzüğü, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi içtihadı, kişisel verilere ilişkin suçlar, özel nitelikli kişisel veriler ve unutulma hakkı ise çalışmaların odaklandığı konu bakımından öne çıkmaktadır. Bununla birlikte Türkçe yazında ana odağı çocukların kişisel verilerinin korunması, Avrupa dışı ulusal veya uluslararası düzenlemeler, Kişisel Verilerin Korunması Kurumu ve veri aktarımı olan çalışmaların seyrekliği saptanmıştır. Bu konulardaki tartışmalara ilişkin çalışmaların hukuk yazınına zenginleştireceği kanaatindeyiz.

Son olarak Türkiye'deki kişisel verilerin korunması mevzuatını etkileyecek mevcut ve olası gelişmelerin, Yapay Zeka uygulamalarının ve COVID-19'un etki ettiği veri işleme faaliyetlerinin yeni tartışmaların seyrinde belirleyici olacağı öngörülmektedir. Bu tartışmalarda, kişisel verilerin korunması alanının ilkesel olarak bireyi korumaya yöneldiğinin ve karşılaşılan soru(n)ların günün sonunda bu ilkeyi gözetilen dengeyi kurulamamasından kaynaklandığının vurgulanması kanımızca atlanmaması gereken temel noktadır.

KAYNAKLAR

- Adalet Bakanlığı (2021). İnsan Hakları Eylem Planı. https://inhak.adalet.gov.tr/Resimler/SayfaDokuman/1262021081030insan_haklari_eylem_plani.pdf [28.02.2022].
- Akçalı Gür, Berna (2019). "Uluslararası Hukuk ve AB Hukuku Boyutuyla Kişisel Verilerin Yurt Dışına Aktarılması". Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi 25(2): 850-872.
- Aksoy, Hüseyin Can (2010). Medeni Hukuk ve Özellikle Kişilik Hakkı Yönünden Kişisel Verilerin Korunması. Ankara: Çakmak.

- Antalya Bölge Adliye Mahkemesi 6. Hukuk Dairesi (13.11.2021). E. 2020/1149. K. 2020/905.
- Araslı, Oya (1979). Özel Yaşamın Gizliliği Hakkı ve T. C. Anayasasında Düzenlenişi. Ankara.
- Arslan, Çetin (2010). “Avrupa Birliği Hukukunda Kişisel Verilerin Üçüncü Ülkelere Aktarılması”. Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 9(1): 447-487.
- Başalp, Nilgün (2004). Kişisel Verilerin Korunması ve Saklanması. Ankara: Yetkin.
- Bostancı Bozbayındır, Gülşah (2018). “Avrupa Birliği Ceza Hukuku’nda Polis ve Ceza Adaleti Otoritelerine Yönelik 2018/680 Sayılı Direktif: Kişisel Verilerin Ceza Adalet Mekanizmalarında Korunmasına Getirilen Standartlar ve Direktife Yönelik Eleştiriler”. Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 2: 51-104.
- Burrige, Helen vd. (2020). UKRI COVID-19 Student Consultation: Final Report. <https://www.ukri.org/wp-content/uploads/2020/11/UKRI-11112020-NatCenUKRICOVID-19StudentConsultation.pdf> [28.02.2022].
- Bygrave, Lee A. (2014). Data Privacy Law: An International Perspective. Oxford: OUP.
- Dülger, Murat Volkan (2020). Bilişim, Kişisel Verilerin Korunması ve İnternet İletişimi Mevzuatı. Ankara: Seçkin.
- Dülger, Murat Volkan-ÖZKAN, Onur (2020). “Kolluk Teşkilatında ve Ceza Yargılamalarında Kişisel Verilerin Korunması: Unutulan Direktifin Kapsamlı ve Karşılaştırmalı Analizi”. Ceza Hukuku Dergisi 15(42): 85-149.
- European Court of Human Rights (2021). Guide to the Case-Law of the European Court of Human Rights, https://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Data_protection_ENG.pdf [28.02.2022].
- Flaherty, David H. (1984). Privacy and Data Protection: An International Bibliography. Londra: Mansell.
- Greenleaf, Graham (2021). “Global Data Privacy Laws: Despite COVID Delays, 145 Laws Show GDPR Dominance”. Privacy Laws & Business International Report 169: 3-5.
- Gülener, Serdar (2012). “Dijital Hafızadan Silinmeyi İstemek: Temel Bir İnsan Hakkı Olarak Unutulma Hakkı”. TBB Dergisi 102: 219-240.
- Gültekin Várkonyi, Gizem (2017). “Yolcu İsim Kayıtlarının Terörle Mücadele Kapsamında Yurt Dışına Yasal Aktarımı: Avrupa Birliği Uygulamaları ve Türkiye”. TBB Dergisi 132: 339-382.
- İleri, Çiğdem (2020). “Dijital Miras – Alman Federal Mahkemesi’nin Facebook Kararı Üzerine Bir İnceleme”. TBB Dergisi 146: 123-151.
- İnce Akman, Nurten (2018). “Mirasbırakanın Dijital Bilgilerinin Mirasçılara Geçişi (Dijital Tereke)”. İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 9(2): 527-560.
- Kangal, Zeynel T. (2019). Kişisel Verilerin Ceza ve Kabahatler Hukukunda Korunması. İstanbul: On İki Levha.
- Kaya, Mehmet Bedii-Taştan, Furkan Güven (2019). Kişisel Veri Koruma Hukuku – Mevzuat – İçtihat – Bibliyografya. İstanbul: On İki Levha.
- Keser Berber, Leyla-Bilgili, Ali Cem (der.) (2020). Güncel Gelişmeler Işığında Kişisel Verilerin Korunması Hukuku. İstanbul: On İki Levha.
- Ketizmen, Muammer (2006). Türk Ceza Hukukunda Bilişim Suçları, Doktora Tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Ketizmen, Muammer-KART, Aslıhan (2019). “Kabahatler Kanunu’nun İctima Hükümleri Açısından Kişisel Verilerin Korunmasına İlişkin Suç ve Kabahatler ile Kurul’un İdari Ceza Kararlarına İlişkin Bir Değerlendirme”. Kişisel Verileri Koruma Dergisi 1(2): 17-29.
- Kişisel Verileri Koruma Kurumu (2021). Yapay Zeka Alanında Kişisel Verilerin Korunmasına Dair Tavsiyeler. <https://kvkk.gov.tr/SharedFolderServer/CMSFiles/25a1162f-0e61-4a43-98d0-3e7d057ac31a.pdf> [28.02.2022].
- Kocagöz Özcan, Müge (2020). Küçüklerin ve Kısıtlıların Kişisel Verilerinin Korunması, Yüksek Lisans Tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Küzeci, Elif (2010). Kişisel Verilerin Korunması, Doktora Tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Küzeci, Elif (2020). Kişisel Verilerin Korunması. İstanbul: On İki Levha.
- Küzeci, Elif-Kılıç, Şebnem (2019). “6698 Sayılı Kişisel Verilerin Korunması Kanunu’nun İş Sözleşmesi Çerçevesinde Değerlendirilmesi: Veri Sorumlusu, Veri İşleyen ve Diğer Aktörler”. Legal İş Hukuku ve Sosyal Güvenlik Hukuku Dergisi 16(63): 947-992.
- KVKK Referans Listesi (2022). <https://tinyurl.com/KVKK-Referans-Listesi> [28.02.2022].
- Laçın, İrem (2014). “Unutulma Hakkı”. Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 13(1): 391-418.
- Negroponte, Nicholas (1995). Being Digital. New York: Vintage.

- Social Science Research Network (2022a), Top 3000 Law Authors, https://hq.ssrn.com/rankings/Ranking_display.cfm?RequestTimeout=5000&TRN_gID=6&TMY_gID=1&runid=74644 [28.02.2022].
- Social Science Research Network (2022b), Top 3000 Law Authors, https://hq.ssrn.com/rankings/Ranking_display.cfm?RequestTimeout=5000&TRN_gID=6&TMY_gID=2&runid=74644 [28.02.2022].
- Social Science Research Network (2022c), https://papers.ssrn.com/sol3/JELJOUR_Results.cfm?form_name=journalBrowse&journal_id=2704098; https://papers.ssrn.com/sol3/JELJOUR_Results.cfm?form_name=journalBrowse&journal_id=1125502 [28.02.2022].
- Susi, Mart (2020). “The Right to Be Forgotten”. The Cambridge Handbook of New Human Rights: Recognition, Novelty, Rhetoric. ed. A. Von Arnould, K. Von der Decken, M. Susi. Cambridge: Cambridge University Press. 285-308.
- Şimşek, Oğuz (1999). Anayasa Hukukunda İnsan Onuru Kavramı ve Korunması, Doktora Tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Tansuğ, Çağla (2018). “2016/679 Sayılı Avrupa Birliği Genel Veri Koruma Tüzüğü Karşısında Kişisel Verileri Koruma Kurumunun Bağımsızlığı”. Legal Hukuk Dergisi 183.
- Taştan, Furkan Güven (2017). Türk Sözleşme Hukukunda Kişisel Verilerin Korunması. İstanbul: On İki Levha.
- Tezcan, Durmuş (1991). “Bilgisayar Karşısında Özel Hayatın Korunması”. Anayasa Yargısı Dergisi 8: 385-392.
- Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı (2019). On Birinci Kalkınma Planı. <https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2019/07/OnbirinciKalkinmaPlani.pdf> [28.02.2022].
- Türkiye Cumhuriyeti Dijital Dönüşüm Ofisi Başkanlığı-Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (2021). Ulusal Yapay Zeka Stratejisi 2021-2025. <https://cbddo.gov.tr/SharedFolderServer/Genel/File/TR-UlusalYZStratejisi2021-2025.pdf> [28.02.2022].
- Yılmaz, Sabire Sanem (2016). “Tıp Alanında Kişisel Verilerin Açıklanması Suçu”. Terazi Hukuk Dergisi 11(119): 272-283.
- Warren, Samuel D. – BRANDEIS, Louis (1890). “The Right to Privacy”. Harvard Law Review 4(5): 193-220.